

Натисніть тут, щоб

КУПИТИ КНИГУ НА САЙТІ

або

замовляйте по телефону:

(0352) 28-74-89, 51-11-41

(067) 350-18-70

(066) 727-17-62

Олеся Гулько

ПОСАГ

ТЕРНОПІЛЬ
БОГДАН

ББК 84(4Укр)-444(2)
Г94

Гулько О.Д.

Г94 Пosaг: Роман. — Тернопіль: Богдан, 2011. — 384 с.
ISBN 978-966-10-1333-8

Цей роман — мартиролог княжни Галшки Острозької, на долю якої випали і наруга, і честь. Вражаюча історія страждань, пригод, кохання, зради, незламності. Драма відбувалася в XVI столітті на тлі колізій та перипетій буття української шляхти Волині та Галичини. Книга, побудована на добротному історичному матеріалі — захоплююча, інтригуюча, обнадійлива. Читайте!

ББК 84(4Укр)-444(2)

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора та видавництва.*

ISBN 978-966-10-1333-8

© Гулько О.Д., 2011
© Видавництво “Навчальна
книга – Богдан”, макет,
художнє оформлення, 2011

ЧАСТИНА ПЕРША

Розриваючи тишу на шматки, заглушаючи серенади нічних пташок, дратуючи собак, численний кінний загін на чолі з чорним рицарем, наблизився до маєтку Острозьких. У ворота стукати не довелося, — скрипнувши масивним засувом, вони легко розчинилися перед вершниками і впустили їх. Ніхто з них не звернув увагу на жінку, яка, відчинивши їх, сховалася у темряву і причаїлася за столітнім деревом. Вершники квапилися, вони з палаючими смолоскипами рушили у замок, двері якого також не стримували засуви. Зсередини почулися жіночі пронизливі крики й чоловічі передсмертні зойки.

Просто перед дверима спальні Галшки Острозької зупинився чорний вершник із кількома озброєними людьми. Інші нападники розділилися на два загони: перший, менший, стрімко ринув у спальню Беати, матері Галшки, непрошені гості почали зв'язувати перелякану жінку; другий загін, чисельніший, убивав усіх слуг чоловічої статі, які намагалися захистити Беату

і її дочку. Жінок-прислужниць, аби не заважали і не плуталися під ногами, кидали на холодну камінну підлогу й роздирали їм сорочки або розрізали гострими мечами, раничи білу шкіру аж від шиї до паху. Не гвалтували. Часу було замало. Невдовзі мав повернутися загін охоронців маєтку Острозьких.

Чорний вершник увійшов у спальню Галшки. Дівчина, розбуджена криками і зойками, уже була одягнена у дорожній костюм і готувалася до втечі через вікно. Юна Галшка, як вчила її мати, готова була ризикувати життям, аби захистити свою честь. Вона перекинула ногу і просунула голову в нічну темряву, щоб вистрибнути з вікна, за яким, найімовірніше, на неї чекали смерть або каліцтво.

Пальці чорного вершника вп'ялися у її руку і ногу. Одним потужним рухом він затягнув Галшку назад у спальню. Вона намагалась вирватися під брутальний регіт людей, які прийшли зі Сангушком. Вони непорушно стояли, тримаючи в руках смолоскипи, і про всяк випадок загороджували собою двері — раптом їх господар не зможе сам впоратися із дівчиною, і вона спробує вирватися дверима. Допомога не знадобилася. Сангушко, розпалений жагою багатства (Галшка була однією з найбагатших наречених Королівства), розлючений несподіваним опором і збуджений близькістю дівочого цнотливого тіла, уже закинув її на плече, і впевненими кроками вийшов у коридор, де чекали його люди.

Загін зник так само швидко, як і з'явився. Доїхавши до першого роздоріжжя, Сангушко вигукнув:

— Тут мусимо розділитися, як домовлялися, щоб заплутати сліди на випадок погоні.

Сангушко, у супроводі декількох найвірніших людей, звернув ліворуч, і невеличкий загін швидко розтанув у темряві. Вони мчали, не жаліючи коней. Сангушко усвідомлював — їх все одно наздоженуть. Якщо пощастить, охоронний загін Острозьких, повертаючись зі столиці трохи затримається, і тоді йому, можливо, вдасться навіть обвінчатися з Галшкою. У гіршому випадку загін піде не по тих слідах, тоді він не встигне обвінчатися, але матиме час, щоб переконати Галшку. За найгірших обставин, якщо загін розділиться на три групи, як це зробили вони, їх от-от наздоженуть. Але й це не лякало Сангушка — він встигне принаймні збезчестити Галшку, і тоді можна буде переконувати її. Найголовніше те, що вона у його руках. Ця думка збуджувала його і, пришпоривши коня, він змусив його ще швидше мчатися до халупчини, яка загубилася в лісі, щоб там зробити Галшку своєю.

У халупчині смерділо сирістю і пацюками. Сангушко, піднявши забрало і звільнившись від обладунків, кинув Галшку на солом'яне ліжко. Вітер розігнав хмари, і за вікном було уже місячно, тому вона розгледіла його обличчя.

— Ви? — зі страхом і огидою запитала дівчина.

— Так, — наближаючись прошипів він, і, роздираючи на шматки її одяг, продовжив, — вибач, що беру тебе силою і в такому місці, але якби твоя мати виявилася зговірливою, усе було б по-іншому.

Його липкі, холодні руки нишпорили по голому, прикритому лише клаптиками тканини, тілу. У ніжну шкіру на спині повтикалися соломинки.

За мить дівчина стрепенулася. Страх, який паралізував її рухи, минув. Вона майже втратила те, без чого не можна було жити далі — честь. Після того, як він заволодіє нею, Галшка буде змушена покінчити з собою. Нехай краще цей негідник уб'є її, тоді він не отримає свого.

Дівчина несподівано вправно почала вислизати з-під нього, уп'явши нігті у його обличчя. Сангушко завив, чи то від різкого болю, чи то від несподіваного опору.

— Ти все одно будеш моєю дружиною, — шипів він, — це кінець. Ти належиш мені.

— Ніколи, — уривчасто дихаючи, відповіла вона, — я накладу на себе руки раніше, ніж з'явиться святий отець, щоб нас обвінчати. І не бачити тобі мого посагу.

Сангушко пирснув сміхом.

— Я триматиму тебе у вежі, під наглядом, тобі не дозволять накласти на себе руки.

Її єдиним порятунком могла стати лють, яку вона намагалася розбудити у ньому, кусаючи і дряпаючи Сангушка. Хотілося розлютити його, щоб він убив її. Краще смерть.

— Ти візьмеш мене тільки мертвою! — вигукнула Галшка.

Йому подобалася її дикуватість, він іще встигне насолодитися нею, тепер же Сангушкові треба було одного — якомога швидше збезчестити дівчину, щоб знати напевне — вона належатиме йому.

— У мене мало часу, — забурмотів він, — якщо будеш пручатися — я гукну своїх людей, і вони трима-

тимуть тебе. Хочеш, щоб свідками твого приниження стали сторонні? Звичайно, я міг би приборкати тебе сам, але повторюю — у мене замало часу. Тепер, — шепнув, тримаючи її руки над головою, — я відпускаю тебе, і якщо ти зробиш хоч один рух, гукну людей.

Дівчину охопило відчуття невідворотності. Її життю кінець, але вмирати потрібно гідно. Вона не дозволить дикунам, які стоять під вікном халупчини, потішатися над нею, вона знайде спосіб покінчити з собою. Галшка згадувала, як майже рік тому Сангушко з'явився в Острозі.

Батька вона не пам'ятала. Князь Ілля Острозький помер ще до її народження, а Галшка стала нареченою із найбагатшим посагом у Русі, Литві й Польщі. Ще б пак, адже це були об'єднані статки матері — Беати Костелецької і батька — Іллі Острозького. Тож не дивно, що ще з дитячого віку за Галшкою полювало чимало охочих заволодіти такими багатствами.

Василь Острозький, її дядько, аби не втратити контролю над тією часткою батькового спадку, яка на правах опіки над Галшкою, належала Беаті, узяв ім'я свого батька і став Костянтином Острозьким. Він вирішив сприяти одруженню свояка Дмитра Сангушка на ще зовсім юній Галшці. Саме у супроводі дядька Сангушко з'явився тоді в Острозі.

Галшка бачила, як вони прибули у їхнє родове гніздо. Беата, якій на той час самій було лише тридцять чотири роки, зустріла їх у розквіті сил і вроди. Сангушко був вражений! Якщо донька схожа на матір, то шлюб, окрім посагу, міг принести йому задоволення.

— Радий вітати вас, — хитро сказав Костянтин Острозький. — Не буду запитувати про стан вашого здоров'я. Ваш вигляд говорить сам за себе.

Беата завжди відчувала неприязнь з боку Острозького, тому улесливі слова насторожили її.

— Не думаю, ніби ви прибули до Острога, аби спитатися про моє здоров'я.

— Я приїхав просити руки вашої доньки для свого свояка Дмитра Сангушка, — одразу ж відповів Костянтин Острозький.

Беата перевела погляд на Сангушка. Мисливці за Галшчиним посагом не давали змоги навіть подорослішати її дочці. Вдова Іллі Острозького відвела нищівний погляд від Сангушка і звернулася до Костянтина.

— Коли я повдовіла, ви одразу ж звернулися до короля з проханням віддати вам під опіку спадщину Іллі Острозького, мого законного чоловіка. Не знаю як, але вам вдалося переконати його в тому, щоб він поділив спадщину між вами і моєю малолітньою дочкою. А тепер ви бажаєте відібрати у мене ще й Галшку?

Костянтин Острозький не мав наміру сваритися з Беатою. Було б краще, якби їм вдалося домовитися.

— Ви овдовіли надто молодою, у вас тоді не було досвіду, щоб керувати великими маєтностями Острозьких. Я зробив це лише для того, аби запобігти повному занепаду батьківських земель.

Беата вміла тримати себе в руках. Якби вона того не бажала, Костянтин ніколи б не відчув її негативного ставлення до себе, але жінка так відверто демонструвала його, що не помітити цього було неможливо.

— Смію вам нагадати, — гордо звівши голову, мовила Беата, — ви і самі були юним. Чи, либонь, у п'ятнадцятилітньому віці у вас було більше досвіду в господарюванні, аніж у вісімнадцятилітньої вдови?

— Мене оточували розумні й надійні люди, — відповів він.

— Якби мене не оточували розумні люди, навряд чи моя донька мала б найбільший у Литовському королівстві, Польщі і Русі посаг, і вам би не довелося просити руки Галшки для свояка, — заявила Беата.

Костянтин Острозький зблід, але знайшов у собі сили сказати:

— Давайте покладемо край чварам. Погоджуйтеся на шлюб Дмитра Сангушка з вашою дочкою.

Беата декілька хвилин сиділа мовчки, її обличчя залишалось холодним і неперушним. Несподівано вигукнула:

— Уліто! Уліто, приведи Галшку!

Довго чекати не довелося, оскільки княжна підслуховувала розмову під дверима, а Уліта, її нянька, намагалася відтягнути дівчину.

Князь Костянтин Острозький переглянувся зі свояком, вони не могли розгадати, що замислила Беата.

Галшка розгублено стояла біля матері. Притискаючи до грудей ляльку, вона розуміла, що йдеться про неї, але второпати, що таке шлюб, не могла.

— Уліто! — вигукнула Беата, — Можеш забрати Галшку, — коли дівчину вивели з кімнати, вона знову звернулася до Костянтина, — Отож, вам не терпиться відібрати права опіки над маєтностями Острозьких? —

потім Беата різко повернула голову у бік Дмитра Сангушка, — А ви? Які маєте наміри щодо цієї дитини? Гратиметеся з нею в ляльки? Чи житимете як із дружиною?.. Я нікому не дозволю забрати у моєї доньки дитинство.

— Я можу почекати до повноліття Галшки, — невпевнено зауважив Сангушко.

— Не варто, — гнівно вигукнула Беата, — не можу обіцяти вам руки моєї доньки. Статки, якими ми володіємо, дадуть можливість Галшці самій обрати собі нареченого.

Це було нечуваним.

— Ви занапастите життя своєї доньки, якщо дозволите їй самій обирати нареченого. Будь-який авантюрист зможе закрутити голову дівчині і заволодіти її посагом.

— Будьте спокійні, — наостанок заявила Беата, — я буду поруч, і зможу допомогти своїй дочці зробити правильний вибір.

Загін озброєних людей, яких так необачно відпустила Беата, повернувся лише на світанку. Змінивши коней, вони одразу ж кинулися навздогін.

На роздоріжжі їх численний загін розділився на три. Беата, відчувши серцем, якою дорогою повезли викрадену Галшку, очолила гурт найвірніших вояків. Вона відмовилася повертатися у маєток.

Під стукіт копит пам'ять жінки, скроплена болем, програвала знайому сумну увертюру її життя, ужаливши змучене тривогами серце. Вона була вихованкою королівського двору. При дворі подекували, ні-

бито її мати була коханкою короля Сигизмунда, а коли завагітніла, він видав її заміж за Костелецького. Коли батьки загинули, дівчинку забрали до двору. Згодом вона перетворилася на вродливу наречену з величезним посагом — король Сигизмунд щедро обдарував Костелецького за згоду одружитися на вагітній матері Беати. Король особисто подбав, аби землі й маєтності Костелецьких не знали занепаду. А коли дівчина досягла сімнадцятирічного віку, князь Ілля Острозький попросив у його величності руки Беати Костелецької. Князь був молодим, встиг розпочати блискучу кар'єру, до того ж був заможним.

Звісно ж, Беату ніхто ні про що не запитував, лише повідомили рішення короля Сигизмунда. Чутки про грандіозне багатство, яке залишив по собі Костянтин Острозький, батько Іллі Острозького, зовсім не тішили дівчину. Її не засмучувало те, що спадок цей був поділений між Іллею Острозьким, сином Костянтина Острозького з княгинею Тетяною Гольшанською, і молодою вдовою, другою дружиною, Олександрою Слуцькою, якій на вдовиний наділ дістався Турів, де перебував княжич Василь. Враховуючи і його родове гніздо (батько добре подбав про розквіт дому Острозьких) Острог, куди він мав намір відвезти Беату, коли вона стане його дружиною, був грандіозним.

Беата бунтувала. Вона замірялася зробити нечуваний непослух — відмовитися від шлюбу з Іллею Острозьким, але король був невмолимим. І Беата зрозуміла — їй потрібно було знайти спільника, і шукати його слід серед своїх шанувальників, щільним кільцем яких вона завжди була оточена. Усі вони домагалися

її прихильності, попри це дівчина ні для кого свого серця відкривати не поспішала. У Беати зародилася надія. Якщо вона благатиме короля змінити свою волю разом із закоханим у неї нареченим, його величність зглянеться над нею. Сам князь Ілля Острозький не був їй огидним, огидним було нав'язування шлюбу, тому таке силування змушувало її поспішати.

Довелося згадати найпалкішого свого шанувальника. Ним був Ієронім Власький. Беата почала всіляко виказувати свою прихильність, проте чутки про бажання короля віддати її заміж за Острозького продовжували поширюватися при дворі. Сигизмунд I вирішив покласти край залицянням Ієроніма Власького, його дратувала Беатина впертість. Розгадавши її задум, скомпрометувати себе в очах Іллі Острозького, і тим самим добитися розриву заручин, король вирішив позбавити Костелецьку цього шанувальника.

Його величність Сигизмунд I велів запросити Ієроніма Власького. Цей васал був найвідданішим йому серед васалів, проте король добре знав — відданість ця була зумовлена не патріотичними пориваннями, а лише бідністю Ієроніма Власького, він завжди прагнув виокремитися мужністю і героїзмом, адже віддана служба його величності дозволяла не зітліти надії отримати хоч якісь маєтності. Був у нього ще один шлях для отримання багатства — одруження на дівчині з великим посагом. Ієронім працював в обох напрямках одразу, сподіваючись, що врешті бодай один із них виведе його до цілі. Його не засмучувало те, що заможні наречені були доступні лише заможним женихам.

— Вам час одружуватися.

Власький, сподіваючись на прихильність короля, зрозумів його слова по-своєму: його величність дозволить одружитися на вихованці королівського двору Беаті Костелецькій.

— Сподіваюся, ваша величність дасть мені благословення, — смиренным тоном сказав Ієронім Власький.

— І хто ж ваша обраниця? — запитав Сигизмунд, вдаючи, ніби не розуміє, про кого йдеться.

— Беата Костелецька, — сміливо заявив Власький.

Беата була нареченою з найбільшим посагом при дворі, і йому, Сигизмундові І, доводилося вислуховувати побажання одружитися з нею ледь не щодня, адже окрім величезного посагу, дівчина володіла вродою, що передалася їй у спадок від красуні-матері, яку Сигизмунд І згадував з особливою теплотою і ніжністю. Її руки благали й закохані юнаки, у яких щойно почали рости вуса, і зрілі чоловіки, а також на вроду молодій вихованки королівського двору заглядалися люди похилого віку, які, овдовівши, бажали перед смертю заволодіти найпрекраснішою квіткою Сигизмундового саду. Не обминали її увагою і фіглярі-ловеласи, які встигли розтринькати свої статки, і бажали поправити своє становище Беатиним посагом. Король не бажав обтяжувати плечі дівчини шлюбом із чоловіком, який не вартий її, тому коли з проханням Беатиної руки звернувся молодий і відважний князь Ілля Острозький, Сигизмунд І нарешті вирішив долю Костелецької.

— Просіть руки будь-якої іншої красуні, — почав Сигизмунд, звертаючись до Ієроніма Власького, — і я вам не відмовлю. Рука Беати Костелецької обіцяна князю Іллі Острозькому. Буду з вами відвертим — гадаю, кращої партії для Костелецької годі й шукати.

Ієронім Власький зашарівся. Він вбачав у словах короля образливий натяк на його бідність. Уже вкотре удача вислизає з рук. Чому Сигизмунд I відмовляє йому? Чому б не подарувати йому хоч частину земель, конфіскованих у князів Можайських? Тоді він стане гідним кандидатом на руку Беати.

— Ваша величносте, смію вам нагадати, — ви обіцяли перші ж конфісковані землі подарувати мені, — зробивши паузу, щоб Сигизмунд I, який швидко забував свої обіцянки, згадав свої слова, Власький продовжив, — якби ви, ваша величносте, дарували мені землі, які щойно відібрали у зрадників Можайських, то шлюб Беати Костелецької зі мною не здався б вам таким неможливим.

Сигизмунд I роздавати землі Можайських не поспішав. Вони потрібні короні. У голові короля промайнув чудовий замисел. Він подарує Влаському кілька сіл, якщо той погодиться одружитися з Вірсавією Жозецькою — коханкою Сигизмунда I. Почуття короля до цієї жінки давно згасли, а вона аж занадто наполегливо намагається їх повернути, отож разом йому вдасться одним змахом руки владнати дві справи: віддалити набридливу коханку від двору і покласти край задуманій Беатою інтризі, змусивши нарешті підкоритися волі короля і вийти заміж за Іллю Острозького.

— Я не можу порушити вже даного Іллі Острозькому королівського слова, але можу запропонувати вам частину земель Можайських в обмін на згоду одружитися на Вірсавії Жозецькій. Її посаг також немалий. Вона була єдиною дитиною, тому успадкувала усі маєтності Жозецьких, а коли вийшла заміж, а згодом овдовіла, до її статків додалося усе майно чоловіка, який помер, не залишивши по собі нащадків. Вірсавія Жозецька доволі молода і приваблива, її рука зробить честь будь-якому вельможі. Я не буду тиснути на вас, подумайте. Зрештою, якщо вона набридне вам, або не скорятиметься, замкнете її у вежі, а самі будете витрачати посаг на дівиць.

Ієронім Власький вважав пропозицію короля не такою уже й неприйнятною. Тридцятилітня Вірсавія Жозецька вражала вродою. Власький не задивлявся на неї лише тому, що знав про її зв'язок із королем. Ніхто не смів ставати на заваді Сигизмунду. До того ж частина маєтностей Можайських, поєднавшись із посагом Вірсавії, значно поліпшить його матеріальне становище. Так Беата втратила одного зі своїх шанувальників.

— Ваша світлосте, — звернувся Акакій до Беати і вихопив її із полону спогадів, — Збирається гроза. Може, вам краще почекати нас у якомусь придорожньому шинку?

Княгиня намагалася не втрачати надії. Галшка ще зовсім юна дівчинка і Сагушко без зусиль змусить її погодитися на шлюб. Тільки б Галшка не встигла сказати «так»! Беата пришпорила коня, вона ще ніколи не

проводила стільки часу в сідлі. Найбільше вона боялася того, що донька вже погодилася на шлюб. Злість і відчуття невідворотності змушували Беату відновлювати в собі сили, які вже давно скінчилися. Вони не злазили з сідел уже другу добу, переслідуючи Сангушка, але наздогнати викрадачів поки що не вдалося. Таке переслідування виштовхувало її за межі виснаження, знесилля уже давно досягло апогею, Беата мала б просто випасти із сідла, але попереду бовваніла надія і, зібравши залишки сил, жінка на чолі озброєного загону мчала вперед. Щоправда, її надія дедалі згасала.

— Ні, Акакію, я поїду з вами. До того ж, Давид, якого ми вислали вперед, швидше за все, розвідавши щось, мчить нам назустріч.

— Ваша світлосте, — не вгамовувався Акакій, — маячіє постійний двір. Вам не варто продовжувати подорож. Ми наздоженемо Сангушка і повернемо Галшку Острозьку.

— Я хочу, щоб він помер.

— Навіть якщо вони встигли обвінчатися? — запитав Акакій.

— Саме тому я їду з вами. Вирішимо на місці.

Сяйво блискавиці розрізало нічний простір, і вони побачили вершника.

— Давиде, — вигукнула Беата, — це ти?

— Так, ваша світлосте, — відгукнувся вершник, наближаючись до загону.

Почувся потужливий вибух грому — ще довго торохкотіла земля, а потім знову яскрава грімниця розрізала могильно чорне небо, а за мить розкотисте гримотіння знову струсило світлом. Налякано заіржали

коні, їх іржання, спотворене страхом, прозвучало неприродно й моторошно.

— Давиде, тобі вдалося щось дізнатися?

— Так, ваша світлосте, — заглушаючи іржання свого коня, гукнув Давид, — вони рушають у Чехію. Там і обвінчаються.

— Хвала Господу — вигукнула Беата, — вони ще не обвінчалися! Давиде, ти сотні разів їздив по цих дорогах, чи не знаєш короткого шляху?

— Знаю, але та дорога небезпечна у таку негоду. Наші коні стомлені — їм не подолати перепон.

— Коней змінимо у постоялому дворі, — вигукнула Беата і крикнула: Вперед! Ті, хто не зважаться їхати дорогою, вказаною Давидом, можуть залишитися на постоялому дворі.

Змінюючи коней, господар запропонував подорожнім зупинитися і принаймні перечекати грозу. Беата відмовилася. Гроза дарувала їй надію — Сангушко не ризикне їхати далі. Він боїтиметься за Галшку. Вона потрібна йому живою і здоровою. Отже з'являється можливість наздогнати викрадачів, особливо якщо їм вдасться просуватися дорогою, про яку говорив Давид Ружинський.

Дорога виявилася вузькою стежкою. Коні брели розмоченим ґрунтом, стогнучи і брьохаючись у багнюці.

— Ще миля і ми, зрізавши добрячий відрізок шляху, виїдемо на добру дорогу.

Гроза скінчилася. Передсвітанковий туман, здаючи свої позиції, боровся з ранковою зорею. Прояснішало. На сході прокидалося сонце, даруючи Беаті сподівання на те, що ця виснажлива гонитва скоро скінчиться.